

Alguns materials superficials del Castell de Carbonera, conservats al MAOVA

AGUSTÍ RIBERA^a; JOAQUIM BOLUFER^b; M. A. ROBLEDILLO SAIS^c; M.^a P. SANZ NADAL^d

Es presenten alguns materials ceràmics del Castell de Carbonera (Otos-Beniatjar), conservats als arxius del MAOVA, provinents de visites i arreplegades superficials bàsicament dels anys 1980, i altres treballs posteriors del museu. S'aporta breu aproximació a la fortificació, i primeres conclusions, basant-se en els materials respecte de la seua fabricació i ocupació, a partir del segle XII i primera meitat del XIII.

Paraules clau: Castell de Carbonera; Vall d'Albaida; Fortificació; Ceràmica tardoandalusina.

Se presentan algunos materiales cerámicos del Castell de Carbonera (Otos-Beniatjar), conservados en los archivos del MAOVA, procedentes de visitas y recogidas superficiales básicamente de los años 1980 y otros trabajos posteriores del Museo. Se aporta breve aproximación a la fortificación y primeras conclusiones, en base a los materiales respecto a su factura y ocupación, a partir del siglo XII y primera mitad del XIII.

Palabras clave: Castell de Carbonera; Vall d'Albaida; Fortificación; Cerámica tardoandalusí.

Some surface materials from the Castle of Carbonera, preserved at the MAOVA

Some ceramic materials from the Castell de Carbonera (Otos-Beniatjar) are presented, preserved in the MAOVA archives, coming from visits and superficial collections basically from the 1980s and other later works of the Museum. A brief approach to the fortification and first conclusions are provided, based on the materials regarding their construction and occupation, from the 12th century and the first half of the 13th.

Keywords: Castle of Carbonera; Vall d'Albaida; Fortification; Late Andalusian ceramics.

1. INTRODUCCIÓ

El castell de Carbonera és una fortificació relativament coneguda, i una de les que disposa de més referències histogràfiques, descripcions i ressenyes bàsiques de la comarca de la Vall d'Albaida. Tot i això, la majoria de les que atenyen a la seua materialitat són prou superficials, en no haver-se'n emprés estudis detallats.

Assabentats circumstancialment que s'estaven realitzant treballs d'excavació arqueològica a Carbonera, que han exhumat recentment la porta o zona d'accés nord-occidental al castell,¹ ens hem decidit a avançar alguns resultats de les recerques que nosaltres dúiem endavant, des de fa bastants anys en algun cas, respecte d'aquest i altres castells de la comarca (Ribera i Bolufer, 2004; 2010), entre altres motius, perquè puga aprofitar d'un modest antecedent més,

per les noves investigacions més a fons que ara s'han obert a Carbonera (fig.1).

2. SITUACIÓ I ALGUNS ANTECEDENTS HISTÒRICS

El castell de Carbonera es troba al capdamunt d'un tossal situat als vessants ombríens de la serralada del Benicadell.



Figura 1: Vista del Castell de Carbonera, dominant la vall. (A.R. – MAOVA 2006).

^a Museu Arqueològic d'Ontinyent i la Vall d'Albaida. C/Regall-2, 46870 Ontinyent. info@maova.com

^b Museu Arqueològic i Etnogràfic Soler Blasco, Xàbia. museu.xabia@gmail.com

^c Historiador predoctoral (UV). Col·laborador del MAOVA.

^d Arqueòloga, en contracte temporal al MAOVA info@maova.com

Recibido: 05/09/2022. Aceptado: 07/09/2022

Tot i ser un tossal destacat des d'on es domina gran part de la vall, es troba a mig vessant, en un estrep a uns 630 m snm, entre els 370 m de les terres planes i els més de mil de la part cimbal de la serralada. Acompleix així amb les característiques de ser un lloc de difícil accés, però moderat, si el comparem amb la part alta de la serra. L'estrep on se situa, tot de vessants abruptes, tanmateix s'uneix a la cadena muntanyenca, al seu sud, per un coll relativament suau i accessible, més encara ara, per la proximitat del pas de la pista forestal de la Font Freda. L'actual divisió administrativa de termes municipals, entre Otos i Beniatjar, el travessa pel damunt, de nord a sud. En el vessant de Beniatjar, molt proper al castell, es troba l'estació de pintures rupestres prehistòriques homònima, la qual cosa dota el paratge d'un gran valor patrimonial i cultural.

El seu domini visual és sobretot, òbviament, cap a tramuntana, no tan sols sobre la vall on s'ubicarien les alqueries més immediates, com ara Beniatjar, Otos, Suagres, etc., sinó que fins i tot a més llarga distància s'arriba a contactar amb el castell de Xàtiva (a uns 18 km). Tanmateix, quedarien fora de la vista les fortificacions contemporànies més pròximes, tant al ponent (Carrícola), com al llevant (Rugat). Tampoc no hi són visibles algunes alqueries que li serien pròpies segons la documentació cristiana posterior, com les de la Foia de Salem.

Fent un poquet d'historiografia, des que a finals del segle XIX Ribera-Tarragó (1886), li adjudicava a la fortificació de Carbonera la ubicació del castell de Penacatell de la crònica Sitiana, vist que l'alternativa d'ubicar-lo al cim no li semblava viable, hi ha hagut nombroses aportacions

i discussions sobre aquesta problemàtica de la qüestió dels noms, potser encara no acabada de resoldre.²

A principis de segle XX se n'ocupen, quasi contemporàniament Jornet Perales i González Simancas. El primer segueix l'opinió de Ribera-Tarragó, acrescudada amb més raons que troba en Teodor Llorente (1889); tanmateix, el segon en discrepa del tot, tot adduint, entre d'altres, que Carbonera era massa menut per allotjar les tropes del Sit, i sobretot que la fàbrica dels murs *...fué sin duda levantada por los musulmanes*. Curiosament, i açò és el que ara ens interessa, ambdós inclouen un quasi idèntic croquis del castell, molt probablement obra de Jornet,³ i en fan una breu, però ajustada, descripció sumària, i fins i tot donen com a probable l'existència d'un tercer aljub on, pel que s'ha vist ara, en realitat es troben els murs de la porta, o accés nord-oest.

En qualsevol cas, el topònim de *Carbonera*, alguna vegada *Carbonere*, sembla que apareix per primera vegada en la documentació cristiana de mitjan segle XIII. És un nom que deu ser d'origen llatí, o anterior a l'època andalusina, segons els entesos (Barcelo, 1982: 135; Casanova, 2009), i nom ben entenedor i viu encara hui, en el sentit de lloc on es feia carbó.⁴ Per al cas, provindria del llatí *Carbunayra*, un topònim estès pel centre - sud del Xarq al-Andalus (Torres, 1992: 1061). Malgrat això, i certs fils per lligar encara,⁵ tan sols basant-nos en el que coneixem de la seua materialitat, hem de suposar un origen andalusí de la fortalesa de Carbonera, i no tardoantic, com en alguns llocs s'havia exposat (Soler, 2001: 109). Però tampoc no veiem clara, per ara, la proposta d'un possible origen en el segle

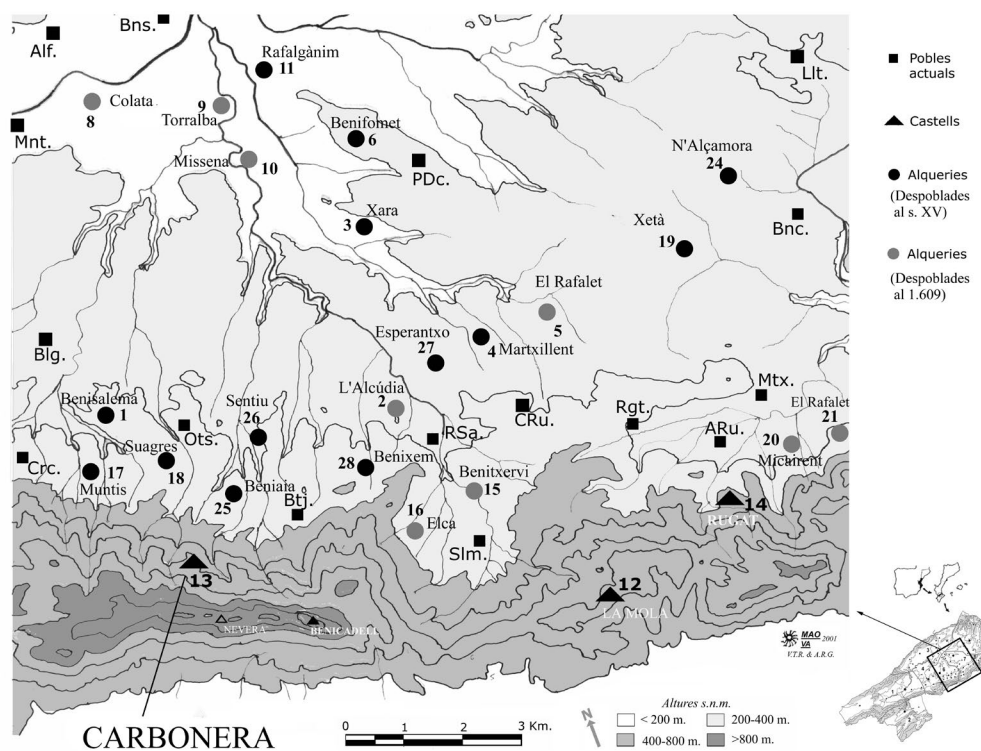


Figura 2: Situació del Castell de Carbonera, en el context d'alqueries i castells del seu entorn.

XI (Soler i Alfonso. 2012: 81-82), amb el domini de la taifa de València sobre el territori de la Vall d'Albaida, establint una possible frontera fortificada amb la taifa de Dénia en la serra del Benicadell.⁶

Més segura ens sembla la idea de situar l'erecció d'aquest castell entre els segles XII i XIII, és a dir, en els últims temps del poder andalusí a la zona, com degué passar en gran part de les fortificacions de l'àrea, segons els estudis de Torró (1998: 405-406), i les nostres modestes conclusions (Ribera i Bolufer, 2004; 2010) p.e.; en les hipòtesis de Guichard i Bazzana sobre els castells-refugi de les comunitats andalusines (Guichard *et al.* 1988; Bazzana, 1992), parlen ja de fortalises construïdes durant el període almohade (1171-1229), en uns moments caracteritzats per correspondre's amb les vespres de la conquesta feudal sense concretar-ne una cronologia més precisa. Finalment, Rafael Azuar, traçant semblances amb les característiques constructives del Castell d'Ambra (Pego), ve a dir que la construcció de Carbonera i els altres *husūn* de l'ombria del Benicadell es degué donar arran de la caiguda de Balansiya en mans del rei Jaume I en 1238 (Azuar, 2010: 78-81). En qualsevol cas, en el moment previ a la conquesta feudal del segle XIII, Carbonera deu existir com a cap d'un districte andalusí que comprenia tota una sèrie de nuclis de poblament en el pla (Guichard, 2001: 621-628).

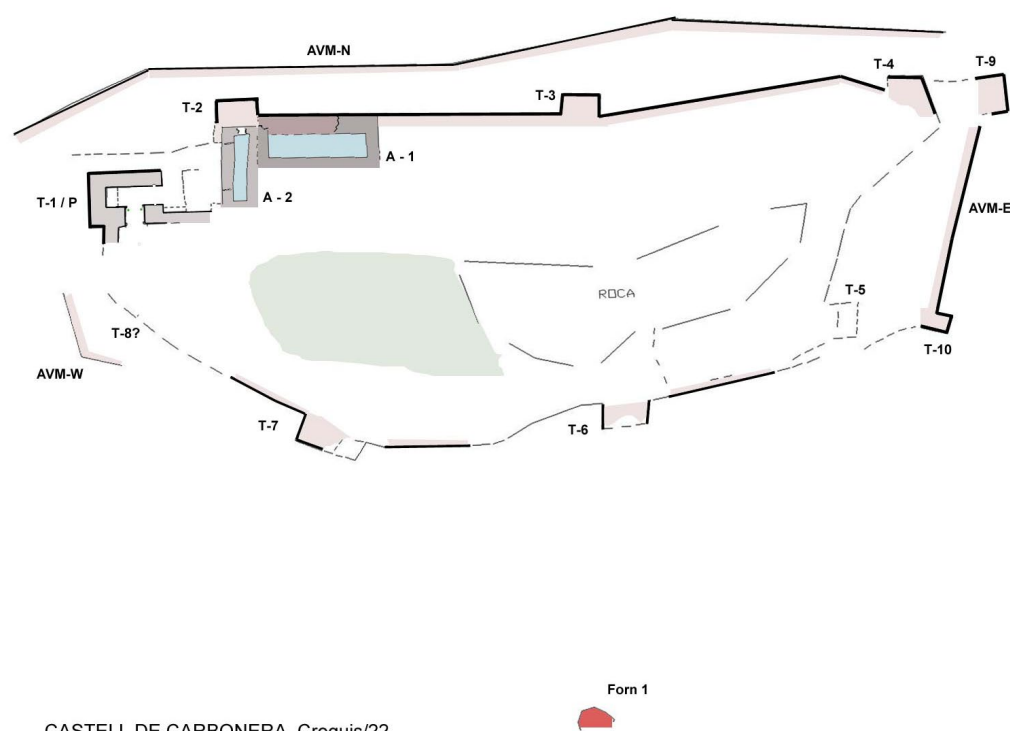
Amb la conquesta del territori per l'exèrcit catalanoaragones durant la dècada de 1240, la fortalesa degué romandre com un espai militar des d'on el nou poder feudal exercirà el control d'un territori circumdant poblat per una majoria mudèjar, la qual arribarà a rebel·lar-se entre 1248 i 1258



Figura 3: Vista aèria obliqua de Carbonera (A.R. – MAOVA 1993).



Figura 4: Vista aèria de Carbonera, sector nord-oest, nevad (A.R. – MAOVA 1994).



CASTELL DE CARBONERA. Croquis/22

Figura 5: Croquis del Castell de Carbonera.

(Torró, 2006). Des d'aquest moment fins a la darrerria de la Segona Revolta Mudèjar (1276-1277), a la fortificació de Carbonera s'hi degué establir una petita tropa supervisada per un "alcaid del Benicadell", designat pel rei com a governador d'un extens terme que comprenia una bona part dels territoris dels *husūn* de l'est de la Vall d'Albaida i una part de la Safor (Torró, 1995: 97). Tanmateix, constatem que abans del 1288, en el moment en què el castell passarà a formar part del patrimoni senyorial dels Bellví, segons la documentació, aquest havia estat enderrocat a causa dels perills de les insurreccions mudèjars (Guichard, 2001: 625). Els senyors de Carbonera degueren reconstruir el castell i proveir-lo amb una tropa durant un moment no indicat per les fonts escrites, i que devia estar comprés entre finals del segle XIII i la primera del XIV (Ferrer i Mallol, 1988: 23), la qual degué habitar les possibles estructures que s'intueixen al bell mig del recinte més alt, i que Bazzana les situa en aquesta època (Bazzana, 1980: 319). Malgrat això, Pere el Cerimoniós manarà enderrocar de nou les estructures del castell a finals de la dècada de 1330 per a preveure qualsevol intent de nova rebel·lió mudèjar amb el suport de tropes provinents del Regne de Granada (Ferrer i Mallol, 1988: 36). Més enllà d'aquesta data no tenim indicis de reconstrucció i ús de la dita fortificació de Carbonera com a centre militar o de control del territori. Per als últims moments de l'edat mitjana, el centre físic del poder del senyor en el territori degué haver passat del castell en altura al palau en la vila del pla, la qual cosa representarà per al nostre cas, l'inici d'un llarg període de degradació de la fortalesa de Carbonera, que tot i no tindre unes funcions permanents com a castell feudal, era comunament anomenat com a part del patrimoni del noble que en eixe moment ostentava el títol de senyor del Castell i Honor de Carbonera (Soler i Alfonso, 2012: 370).

I així seguirà durant segles, com a referent del territori, de manera que per exemple en el primer mapa de la vall d'Albaida conegut, el d'Eiximen Peres de Figuerola, de 1499, sobre uns plets centrats a Missena, apareix grafat el *castell de Carbonera*, amb l'esquema de tres torres, encara com a referent major del territori –juntament amb el de Rugat (Terol i Reig, 2000: 8-9).



Figura 6: Vista actual del Castell de Carbonera des del ponent.

Amb el temps, el Castell de Carbonera, ruïnós, passarà a comprendre uns altres usos de caràcter agropecuari en època moderna i contemporània, com serien possiblement els d'emparament ocasional de ramats i els de conreu parcial dels espais més aptes, constatatats aquests últims per a el segle XIX (Soler i Alfonso, 2012: 371-372), i almenys fins a mitjan segle XX.⁷

Des del punt de vista del coneixement planimètric del castell, a banda dels vells croquis de Jornet i Simancas, de principis del XX, hi ha el de Segura i Torró (1985), i alguns altres de posteriors, com el del web de *Fortificaciones de España*, o el de Michael Stephenson,⁸ amb diferents aportacions o interpretacions esquemàtiques, com el que també nosaltres adjuntem, a falta d'altres de més rigorosos.

3. DESCRIPCIÓ SINTÈTICA ESTRUCTURAL

Sobre un tossal calcari allargat de ponent a llevant, amb acusats pendents, es mampregueren forts treballs d'aterassament, per a trencar el vessant, per tal d'aconseguir material per als murs i obtindr alhora els espais plans necessaris. Degué constituir un recinte preminent tancat amb murs (uns 100 per 35 m, de màxims), amb accés pel cantó nord-oest, a la vora d'on s'ubiquen els dos aljubs.

Situades a intervals irregulars i adaptant-se a la topografia del terreny, com folrant el crestall rocós, trobaríem fins a huit torres, totes quadrangulars, de diferents dimensions, però en general rectangulars, aproximant-se a uns 2 x 4 m, amb paraments o murs rectilinis entre aquestes, que s'adaptaven a la configuració de les roques basals.

Encerclant aquest recinte i en un nivell immediat inferior, trobem una barbacana o antemural, ben visible al llevant, amb torreta o contrafort al sud i gran torre al nord; també és notori l'antemural en tot el flanc septentrional, on devia ser rectilini, en paral·lel al mur superior i, sense advertir per ara senyal de cap torre. Probable és l'existència de barbacana també al ponent, tot i que no s'acabe de veure clar, a pesar d'haver-hi algun mur fort en aquest sector. Més incert resulta en el flanc meridional, on potser fora precisament



Figura 7: Vista aèria actual de Carbonera.

més necessària l'existència d'avantmuralla i, tanmateix, no semblen veure's senyes d'obra amb morter, sinó solament alguns abancalaments de pedra seca.

En general la factura dels murs, tot i la seua diversa conservació, ens sembla similar, a base d'encofrats o tàpia, d'uns 70-90 cm d'alçària i a base de pedres ordenades horitzontalment en mig del morter de calç i grava. Per això pot semblar maçoneria o paredat comú, una vegada desapareguda la crosta externa, que solament queda en uns pocs sectors. Per ara, totes les agulles dels encofrats constatades són de secció rectangular.

Únicament escapen d'aquesta facció general, el cas dels aljubs, i el de la porta. L'aljub major està fet a base d'un fortíssim morter amb molta calç i grava, cosa que juntament amb les grans dimensions dels seus murs, variables però de més 1,70 m de gruix en la part nord, fan d'aquest l'obra més potent i perdurable del castell. Semblant, però de menors dimensions, és el cas de l'aljub adjunt, en perpendicular al ponent, parcialment reforçat amb maons en la seua banda nord.

El seu estat, amb manca o alteració de parts dels murs, delata que van sofrir destruccions, amb un esforç important, per tal d'inutilitzar-los, tal com ens parla la documentació; tanmateix, el que sembla clar és que mai no es degueren reconstruir, contràriament al que també s'hauria de deduir de la documentació.

Pel que fa al cas de la porta, de planta en colze, o doble colze si es té en compte el passet d'accés septentrional, encara conserva la crosta original dels encofrats, cosa normal ja que estava tapada fins fa ben poc, però presenta un nucli interior de morter especial, blanc, i l'ús puntual de pedra ben concertada, en un costat, i en algun cas al·lòctona, o transportada (arenisca i tosques –travertínica–), potser per a les arcades, i molts altres detalls interessants.⁹

A la part cimbal del castell no veiem basaments de cap torre; sobretot a la zona de llevant aflora el crestell rocós, però al ponent sí que hi ha sectors amb indicis de construccions.

Immediat al recinte, a l'exterior, sector sud, hi ha restes evidents d'un forn de calç que tot i que poguera ser posterior, per alguns indicis ens inclinem a creure'l un dels que devien proveir de calç la construcció de la fortificació.

No hem detectat restes d'estructures o caseriu en cap dels vessants propers al castell. La factura similar general del recinte –a banda els sectors específics de porta i aljubs que requeririen en origen un tractament més acurat i especial–, juntament amb el fet de no trobar senyes de refaccions –excepte, potser, en un breu sector central del flanc sud–, fan que per ara pensem que el castell obeeix a una concepció unitària i realitzada en un únic moment determinat, cap al final del domini andalusí.

4. ELS MATERIALS, INVENTARI I ANÀLISI

Les mostres de cultura material mobiliària de què disposem, són breus conjunts diferents de fragments ceràmics, producte de l'arreglada més o menys selectiva, però

aleatòria o atzarosa, i no gens sistemàtica, arreu de la superfície del castell.¹⁰

Com que aportem un apèndix amb l'inventari esquemàtic de tots els fragments, així com dibuix d'una mostra d'aquests, passarem directament a l'anàlisi global dels trossos.

La mostra consta d'un total de 332 fragments, que es troben en general molt esmicolats, sense cap perfil mínimament complet. No obstant això, el bon coneixement que es té de la ceràmica dels darrers moments andalusins (p. e. Azuar *et al.*, 1995), pot suplir aquests defectes i creiem que pot arribar a ser una mostra significativa, tot i les variacions i els problemes inherents a aquesta mena d'anàlisis, sempre relatiu, però més encara en aquest cas, en no procedir ni d'excavació ni de prospecció sistemàtica,

En primer lloc, la ceràmica de servei o de taula, on incloem safes (*ataifor*), safetes (*jofaina*), gerreta (*jarrita*) i setrill o alcussa (*redoma*), ocupa un terç del total dels fragments (32%).

Les safes són, allà on han conservat la vora, majorment de llavi engrossit o triangular, uns més prominents que altres, i amb les parets tant corbes (tipus IVa) com trenca-des (tipus IIIc), amb repeus en anell sempre. L'interior és vidrat majorment en turquesa, o verd oliva, menys, o fins i tot verd clar blanquinós, sempre a l'interior i pràcticament mai a l'exterior, excepte la vora. En algun cas presenten alguna línia decorativa molt simple, en verd més foc, probablement una part de motius ovals. Representen un 15 % de la mostra; molts devien provindre dels tallers de Dénia (Gisbert *et al.*, 1992).¹¹ En les safetes, poc abundants (2%) i sense prou perfil per a definir-les, tan sols diferenciades per les seues dimensions molt menors de les safes, però seguint les seues característiques, excepte en el vidrat que devia ser freqüent en el total.

Les gerretes conformen l'altre gros del servei de taula, amb un 14% del total. Tanmateix, falten formes, fin i tot hi ha poques vores, normalment rectes, i solament de vegades tenim restes de decoració pintada, en línies o pinzellades de manganès; tampoc no hem registrat cap cas de decoració més indicativa, com ara corda seca ni esgrafiat.

Hi ha molts pocs fragments segurs de setrill identificats, amb la típica forma globular i vidrat total.

Dins la ceràmica de cuina, amb un 30 % del total, incloem-hi les olles i cassoles (*marmita*, *cazuela*), tapadores i llibrells –o gibrells– (*alcadafe*).

Les olles són les més representades, amb diferència (22% del total); tot i que hi ha poques vores o parts significatives, una gran part estan vidrades a l'interior, amb un vernís plumbífer melat, i en general deuen correspondre a les formes 1 i 2 d'Azuar *et al.* (1995: 149, fig. I).¹² Les cassoles, testimoniades en molt menor grau (prop d'un 3%), són fàcilment reconeixibles per a seua vora bífida (forma 8 d'Azuar *et al.*, 1995: 149, fig. I),¹³ i les hi ha tant vidrades, en melat a l'interior, com sense vidrat.

Més nombrosos són els trossos de tapadores, quasi totes convexes, de les de vora en ala i botó central, amb nombroses

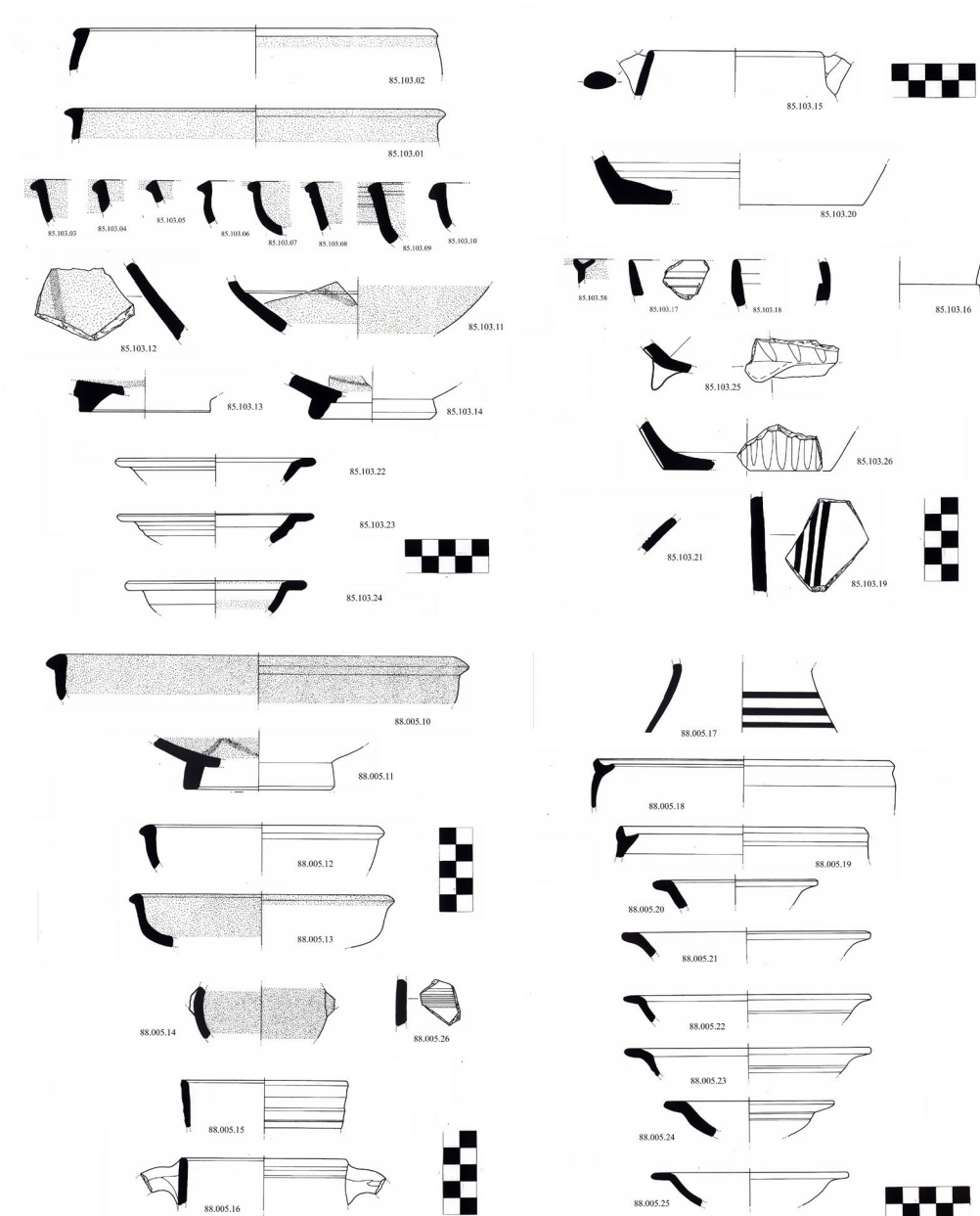


Figura 8: Mostra dels materials de Carbonera dibuixats I.

variacions i dimensions, i molt poc testimoniades les més grans, còncaues. Encara que les incloem en la ceràmica de cuina, per a tapar olles i cassoles, està clar que tant poden aprofitar per a taula, complementant les gerretes, o com a transport i emmagatzematge, per a cànthers, orses, etc.

De manera semblant passa amb els llibrells, de vora en ala i/o lleument pendent, pobrament identificats, (1%) i que en un registre corrent haurien d'estar més representats.

Hem assignat a la ceràmica de transport i/o magatzem, els cànthers (*jarra*) i ampolles, així com les gerres o alfàbies (*tinaja*) o contenidors en general. Sumen quasi un 23% i els trossos de cànther són majoritaris (15,4%), amb diferents vores i decoració de vegades en línies o traços de manganes o lleument incisa pentinada a la vora, però els trossos no permeten aprofundir molt més en la forma general. Les

ampolles, forma molt tancada, que potser també es podrien associar a la ceràmica de taula, sí que solen tindre decoració incisa pentinada, en bandes, a la panxa alta. De les gerres o contenidors (4%), pocs detalls en podem esmentar, en ser fragments del cos que tan sols s'identifiquen per les seues majors dimensions i en algun cas amb alguna banda aplicada o de reforç.

Pel que fa als contenidors de foc (2,1%), no hem testimoni cap foguer (*anafe*), ni a dures penes els cresols (*candil*), dels quals solament s'ha identificat un tros que deu pertànyer a una part del platet de baix d'un cresol de peu alt. Sí que hi ha prou més representació (6 exemplars, 1,8%), dels trespeus o brasers (*trípodes*), amb les parets amb amplis solcs verticals o de gaidó, forma assimilable a la 13 o 15 d'Azuar *et al.* (1995: 149, fig. I); Castellar T10.1 (Pérez,

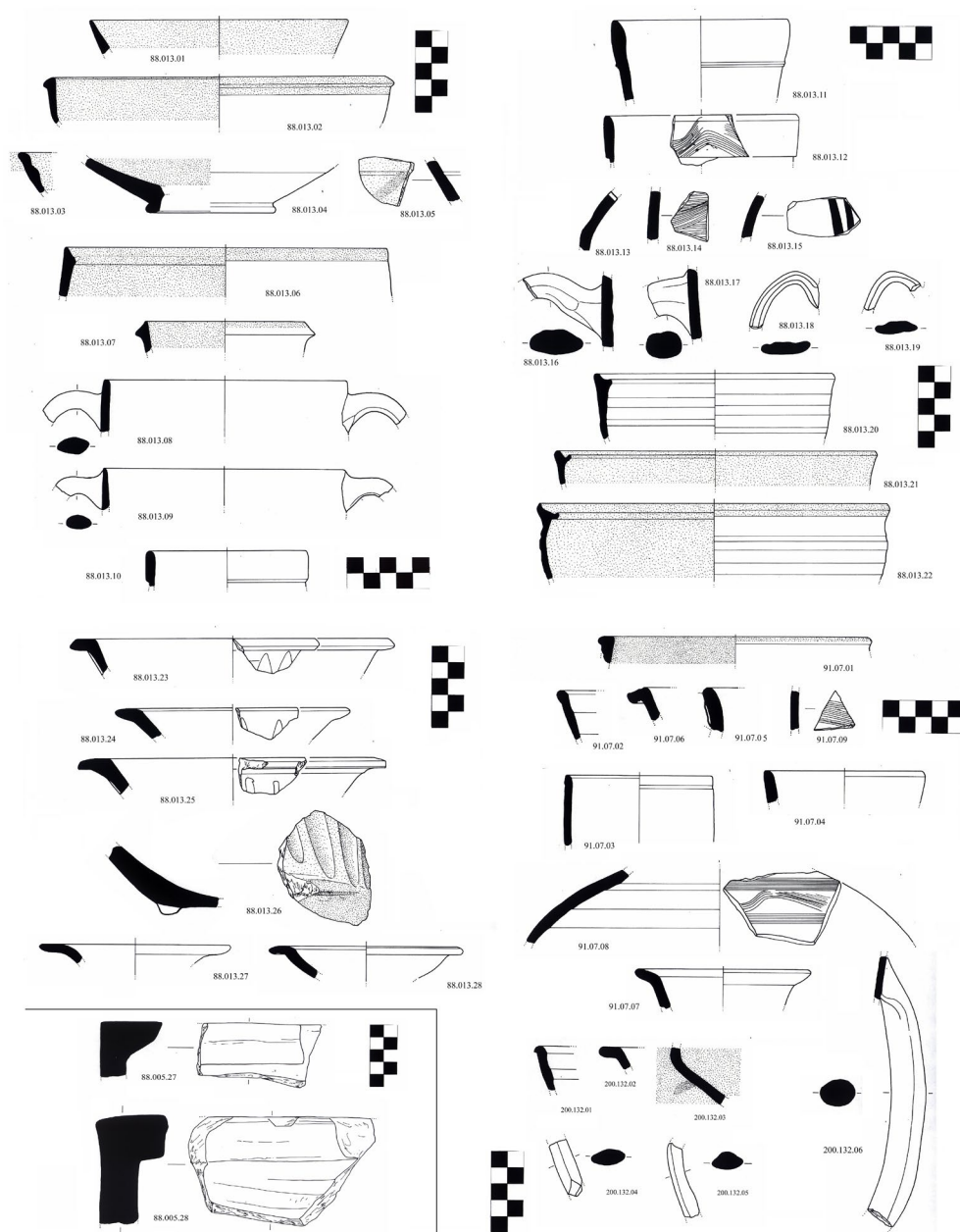


Figura 9: Mostra dels materials de Carbonera dibuixats II.

2011: 183, fig. 3) o, més clarament, 2005-1/2 del Castellet de Carrícola (Ruíz *et al.*, 2015: 230, fig. 11), o fins i tot de la Vila d'Ontinyent, on es pot veure una peça completa (Ribera, 1995: 238, núm. 7).

Per acabar, i encara que no forma part del mobiliari vascular, sinó que són elements de construcció, tenim una mostra d'uns quants fragments de teula corba i dos de teula plana.

El cul de sac dels indeterminats, o trossos que no hem pogut diferenciar, arriben a l'11% del total. A banda, hi ha un fragment prou segur i altres de dubtosos, fets a mà, que deuen ser de l'Edat del Bronze –hi ha també una ascla de sílex.

Tot i els inconvenients ja repetits, trobem que pot ser una mostra atzarosa, però que ve a resultar prou coherent,

i fins i tot percentualment no se'n va tant dels resultats de treballs minuciosos i exhaustius d'excavació, com ara el del veí Castellet de Carrícola (Ruíz *et al.*, 2015); això sí, sense detectar ací, per ara, pràcticament indicis de l'ocupació feudal.

5. CONCLUSIONS O CONSIDERACIONS

Tal com s'ha pogut veure, el context ceràmic de què disposem, tot i les seues limitacions, ens indica un període cronològic àmpliament estès que pot abastar els segles XII-XIII, però que sembla més centrat en la primera meitat del XIII. Res no hi trobem clarament anterior, si exceptuem algun indici de poblament prehistòric, segurament de l'Edat

CARBONERA. Registre ceràmic superficial

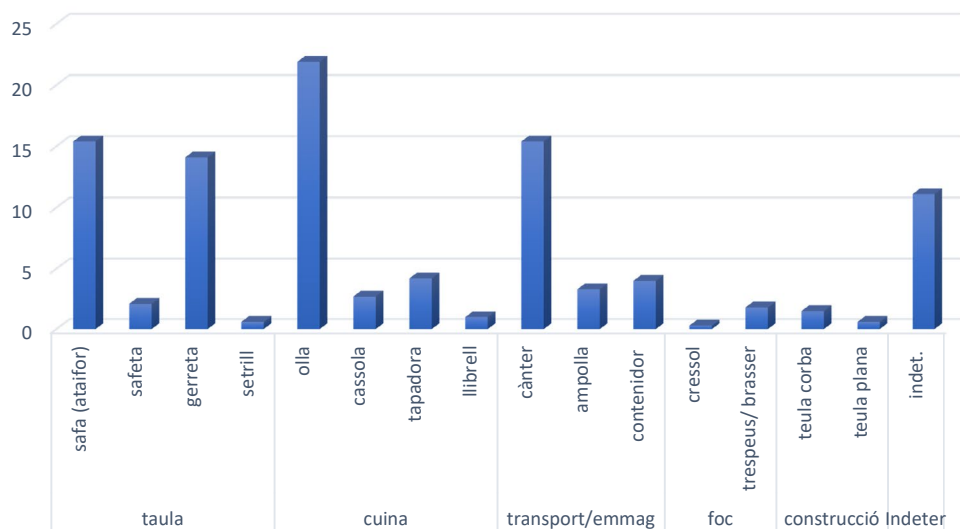


Figura 10: Gràfic percentual del registre ceràmic.

del Bronze, cosa gens estranya per les característiques pròpies del tossal, i fenomen que es repeteix sovint (a la Vall d'Albaida, si més no: Morera Vella, Castell Vell, Castellet de Carrícola...). A més a més, en aquest cas tenim l'antecedent del *...hallazgo de cerámica y molinos...* de l'Edat del Bronze al mateix castell (Hernández i Segura, 1985: 7).

Però tampoc no hi ha per ara massa rastre material de l'ocupació feudal, que potser es localitze en alguns llocs molt concrets, la qual cosa fa la impressió a primera vista, i malgrat la documentació, d'haver sigut curta, de poc pes demogràfic o quasi inexistent.

Les successives ordres de destruccions i reparacions de que parla la documentació, com s'ha vist en la introducció, és dubtós que es dugueren a terme en realitat, excepció feta de l'evident inutilització dels aljubs, que mai no es van reparar.

Potser també alguns elements de la porta o accés podria ser que tingueren modificacions o refeccions, així com potser

un breu sector central del flanc sud. Però llevat d'açò, no hi observem grans canvis, sinó les restes d'una obra de facció prou unitària que ha de ser dels moments finals andalusins.

Tot i no ser una fortificació tan àmplia com el Castell Vell d'Albaida, ni tan elaborada com Xiu, s'invertiren notables esforços en la seua construcció. La intervenció de mestres d'obres experts és palesa –i més quan veiem elements com els aljubs i ara la complexa porta recent descoberta–, i degué necessitar de recursos econòmics i/o força de treball considerables, que no sabem si podrien estar a l'abast d'una comunitat camperola com la de les alqueries que la posterior documentació cristiana li assigna.

Tot i les diferències dimensionals, estem amb Menéndez Fuego quan, referint-se al Castell d'Ambra diu que *...semblant esforç defensiu i constructiu, no pot respondre exclusivament a castells d'ocupació temporal, centrats en la defensa del bestiar com els albacars, teoria que s'ha anat utilitzant de forma habitual en les últimes dècades...*

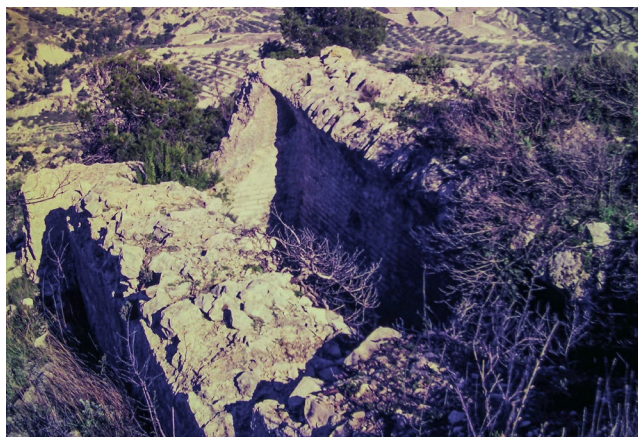


Figura 11: L'aljub menor en 1987 (AR -MAOVA).



Figura 12: El contrafort oriental en 1987 (AR -MAOVA).

(Menendez, 2019: 29). Potser la relativa proximitat a la medina de Xàtiva tinga alguna cosa a dir, tal com segurament passarà també amb el Castell de Xiu, si més no.

Els treballs arqueològics que s'han iniciat al Castell de Carbonera, així com noves excavacions, anàlisis de les restes de cultura material (com el que ací realitzem o millors), estudis de paraments, i altres que es puguin elaborar en un futur, ens aportaran més dades sobre la història, les característiques i les funcions que va tenir aquesta fortificació al llarg dels temps. Esperem que l'avenç de la investigació podrà aportar novetats, encara que siga per a desdir-nos del que ací hem esbossat.

NOTES

1. Tal com ja va passar en l'excavació de Carrícola, no teníem cap antecedent que anaren a realitzar-se treballs arqueològics d'investigació (ja que en cap cas el jaciment perillava i no era previsible cap urgència o salvament), ni s'havia fet cap consulta prèvia per part dels investigadors i/o excavadors, a aquest museu. No passa res perquè fa temps que el Museu ha anat perdent operativitat i a penes pot ser referència per a la comarca, en haver-se extraviat el suport institucional imprescindible, des de fa una dècada. Però a diferència d'aquella ocasió, ara ni tan sols ha arribat el permís amb l'adjudicació del depòsit de materials, cosa que ens resulta xocant car, tot i els precs informals perquè no se'ns adjudiquen més materials de les excavacions de la comarca —en estar àmpliament sobrepassats i dissortadament no poder assegurar-ne la conservació escaient—, continuen arribant adjudicacions de depòsits fins i tot de comarques veïnes. En aquest sentit, p. e., fa pocs dies (juliol de 2022) ha arribat permís per a una actuació al mateix nucli urbà de Beniatjar, amb assignació de depòsit de materials al MAOVA.
2. Es pot veure p. e. Guichard (1976), o més recent Navarro Oltra (2002). Aquest darrer, a banda de consideracions històriques i documentals de tota mena, aporta també als seus raonaments, material mobiliari dels segles X-XI, procedent dels assentaments en altura del Pic, o cim del Benicadell, i de l'Alt de la Nevera.
3. Jornet diu explícitament *...visitamos sus ruinas en 1912 y trazamos el adjunto croquis* (1932, reed. 1973: 342). L'obra de González Simancas, on apareix —el Catálogo... de Valencia—, estava acabada en 1916; molt probablement tingueren contactes personals, si no és que pujaren junts a Carbonera.
4. Per exemple, al ponent de la vall, si més no, coneixem nombroses carboneres en la serra: reben aquest nom llocs amb lleus adaptacions del terreny per a aconseguir una reduïda superfície plana, normalment un muret en el vessant, i ben recognoscibles per la seua superfície de terres cremades que impedeixen l'avanç de la vegetació. Les terres del sòl de la carbonera eren emprades també com a impermeabilitzant en sostres de cabanes, pel seu poder de rebuig de l'aigua.
5. No sembla ser el cas, però cal tindre en compte, per a molts noms que apareixen al Repartiment i altres documents del moment, la problemàtica de les transcripcions que en fan els nouvinguts del que entenen de les fonts indígenes. *Vid.* p. e. Barceló (2016) o Casanova (2009).
6. Les fronteres fortificades entre els territoris de diferents taifes han sigut tractades per alguns autors com Manuel Acien o

Rafael Azuar. Aquest últim ha presentat possibles casos del País Valencià (Acien, 1995: 321; Azuar, 2000: 119).

7. Com es pot veure per exemple a la fotografia aèria del vol americà (cap a 1956), amb els bancals conreats, segurament d'oliveres.
8. Plànol depositat al Museu de Xàbia, juntament amb una col·lecció d'altres 50 plànols de castells, donació del resident britànic al Museu.
9. Particularitats de gran interès, però en les quals no anem a entrar, car no ens pertoca, almenys fins que ho donen a conèixer els seus excavadors, gràcies als quals ho podem veure.
10. El núm. 85.103 correspon a sengles visites nostres. La primera del 27 de març de 1982, i la segona del 16 de setembre de 1984. En la primera, a banda dels materials que ací s'inventarien, vam anotar que es veia molta ceràmica i sobretot trossos de teules. El núm. 88.05 correspon a una entrega de materials arreplegats per J. Salvador Morales en febrer de 1988. I el 88.13 a una visita nostra de 29 de gener del 1988. El núm. 91.07 correspon a una entrega de materials arreplegats per Antoni Bolea, el 24 de febrer de 1991. Els tres núms. restants corresponen a visites nostres d'alguns anys posteriors per a realitzar alguna verificació per al museu. Es va dibuixar, fa prop de 20 anys, una mostra representativa que és la que ara es presenta.
11. Les formes majoritàries serien equivalents a les de: Azuar *et al.*, 1995, fig. 11: 2, 7 i 8; o Castellar V1.6, V1.7 (Pérez Botí 2011: 185); semblants a les que apareixen a Ambra (Azuar *et al.*, 1999: 295, fig. 4); i, sense anar més lluny, al veí Castellet de Carrícola (Ruiz *et al.*, 2015: 228, o fig. 9: 2010-1).
12. Que serien equivalents, p. e., a les de: Castellar T11.11 (Pérez, 2011: 183, fig. 3); Ambra (Azuar *et al.*, 1999: 294, fig. 3: 1); Castellet de Carrícola (Ruiz *et al.*, 2015: 229, o fig. 10: 1059-2).
13. Semblants a: Castellar T15.16 (Pérez, 2011: 183, fig. 3); Ambra (Azuar *et al.*, 1999: 294, fig. 3: 5); Castellet de Carrícola (Ruiz *et al.*, 2015: c229, fig. 10: 1014-7).

BIBLIOGRAFIA

- ACIÉN, M. (1995). La fortificación en Al-Andalus. *Archeologia Medieval*, 22: 7-36.
- AZUAR, R. (2000). Ciudades y territorio en el Sharq Al-Andalus. En *Ciudad y territorio en Al-Andalus: 471-499*. Athos-Pérgamos. Granada.
- AZUAR, R. (2010). Campesinos fortificados frente a los conquistadores feudales en la montaña alicantina (S.XII-XIII). *MARQ. Arqueología y Museos*, 4: 67-88.
- AZUAR, R., BORREGO, M., MARTÍ, J., NAVARRO, C., PASCUAL, J., SARANOVA, R., BURGUERA, V. i GISBERT, J. A. (1995). Cerámica tardo-andalusí del País Valenciano (primera mitad del siglo XIII. Ve). *Colloque sur la Céramique Médiévale*: 140-152. Rabat.
- AZUAR, R., MARTÍ, J. i PASCUAL, J. (1999). El Castell d'Ambra (Pego). De las producciones andalusíes a las cerámicas de la conquista feudal (siglo XIII). La cerámica andalusí. 20 años de investigación. *Arqueologia y Territorio Medieval*, 6: 279-301.

- BARCELÓ, C. (1982). *Toponímia aràbica del País Valencià. Alqueries i castells*. Ajuntament de Xàtiva.
- BARCELÓ, C. (2016). Clave árabe para el Repartiment de Valencia. *Saetabi*, 66: 11-26.
- BAZZANA, A. (1980). Premiers éléments d'une carte archéologique du Sharq al-Andalus (Espagne orientale à l'époque musulmane). *Archéologie médiévale*, 10: 309-331.
- BAZZANA, A. (1992). *Maisons d'Al-Andalus. Habitat médiéval et structures du peuplement dans l'Espagne orientale*. Casa de Velázquez. Madrid.
- CASANOVA, E. (2009). Toponímia valenciana de la edad media... *Names in Multi-Lingual, Multi-Cultural and Multi-Ethnic Contact*. Actes del 23 Congrés In. ICOS: 182-192. York University, Toronto.
- FERRER, M. T. (1988). *La frontera amb l'islam en el segle XIV*. Institució Milà i Fontanals - CSIC. Barcelona.
- GISBERT, J. A., BURGUERA, V. i BOLUFER, J. (1992). *La cerámica de Daniya (Dénia). Alfares y ajuares domésticos de los siglos XII y XIII*. Museu Arqueològic de la Ciutat de Dénia. València.
- GONZÁLEZ, M. (1916). *Catálogo Monumental y Artístico de la provincia de Valencia*. Manuscrit inèdit. Biblioteca T.M.T. CSIC, Madrid.
- GUICHARD, P. (1976). Un toponyme historique de l'ancienne kûra de Tudmir. *Murgetana*, 45: 37-47.
- GUICHARD, P. (2001). *Al-Andalus frente a la conquista cristiana*. Publicacions de las Universitat de València-Biblioteca Nueva. València-Madrid.
- GUICHARD, P., BAZZANA, A. i CRESSIER, P. (1988). *Les châteaux ruraux d'Al-Andalus: histoire et archéologie des "husun" du sud-est de l'Espagne*. Casa de Velázquez. Madrid.
- HERNÁNDEZ, M. S. i SEGURA, J. M. (1985). *Pinturas rupestres esquemáticas en las estribaciones de la Serra del Benicadell, Vall d'Albaida (Valencia)*. T.V. SIP, 82. València.
- JORNET, M. (1932, reed. 1973). *Bélgida y su término municipal*. Xàtiva.
- LLORENTE, T. (1889). *España, sus monumentos y artes, su naturaleza e historia*. Valencia, Tomo II. Barcelona.
- MENÉNDEZ, J. L. (2019). Musulmans feudals i corsaris. Per una arqueologia Medieval i Moderna a la Marina Alta. *VI Congrés d'Estudis de la Marina Alta*: 21-54. IECMA.
- NAVARRO, J. V. (2002). El Castillo de Penna Cadiella en la Sierra del Benicadell. *Al Qantara XXII*, 2: 229-329.
- PÉREZ, G. (2011). El horizonte almohade en el registro cerámico de El Castellar (Alcoi, Alacant). *Recerques del Museu d'Alcoi*, 20: 181-190.
- RIBERA, J. (1886). Un rey ignorado en la Contestania. El Cid en Benicadell. *El Archivo*, I: 97-102.
- RIBERA, A. (1995). Catàleg de l'Exposició L'Islam a la Vall d'Albaida. En *750 Anys com a Valencians: Albaida i la Vall 1245-1995*. (V. Terol, Ed.): 235-245. Caixa d'Estalvis d'Ontinyent. Ontinyent.
- RIBERA, A. i BOLUFER, J. (2004). Fortificaciones andalusíes en la Vall d'Albaida (Valencia). A *Ocupação Islâmica da Península Ibérica. Actas do IV Congresso de Arqueologia Peninsular*: 19-28. Universidade do Algarve. Faro.
- RIBERA, A. i BOLUFER, J. (2010). Fortificacions medievals andalusines en la Vall d'Albaida. En *Llibre de festes de Moros i Cristians*: 80-95. Ontinyent.
- RUÍZ, A. L., ROSSELLÓ, M. i BURRIEL, J. M. (2015). El Castellet de Carrícola. Una fortificació andalusina tardana, segles XXII-XIII. *Actes de les I Jornades d'Arqueologia de la C. Valenciana*: 221-239. València.
- SOLER, A. (2001). *Castells i palaus de la Vall d'Albaida. Arquitectura i poder feudal*. Ajuntament d'Ontinyent. Ontinyent.
- SOLER, A. i ALFONSO, D. (2012). *Otos: geografia, història, patrimoni*. Ajuntament d'Otos. Otos.
- TEROL, V. (2000). Llegint un mapa de la Vall d'Albaida de 1499. Magnats i poderoses persones lluitant per la jurisdicció i fitant la terra. *Alba*, 15: 5-40.
- TORRES, F. (1992). Topónimos mozárabes en el oriente de la provincia de Almería. En *Actas del II Congreso Internacional de Historia de la Lengua española*: 1059-1068. Pabellón de España.
- TORRÓ, J. (1995). Assentaments i heretats. Consideracions sobre la colonització de la Vall d'Albaida (1245-1295). En *750 Anys com a Valencians: Albaida i la Vall 1245-1995*: 93-110. Caixa d'Estalvis d'Ontinyent. Ontinyent.
- TORRÓ, J. (1998). Fortificaciones en Yibal Balansiya. Una propuesta de secuencia." En *Castillos y Territorio en Al-Andalus*: 385-418. Berja, 4, 5, y 6 de octubre de 1996.
- TORRÓ, J. (2006). *El naixement d'una colònia. Dominació i resistència a la frontera valenciana (1238-1276)*. 2a ed. Publicacions de las Universitat de València. València.
- SEGURA, J. M. i TORRÓ, J. (1985). *Torres i Castells de l'Alcoià-Comtat*. C.A.E.H.A. Alcoi.

APÈNDIX 1: INVENTARI ESQUEMÀTIC DE TOTS ELS FRAGMENTS CERÀMICS

CERÀMICA DEL CASTELL DE CARBONERA							
JACIMENT	N. MAOVA	PART	FORMA	DECORACIÓ	FUNCIÓ	OBSERVACIONS	DATAció
C. Carbonera	85.103.01	vora llavi triang	safa (ataifor)	verd turquesa	taula	vidrat interior	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.02	vora llavi triang	safa (ataifor)	verd turquesa	taula	vidrat interior	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.03	vora llavi triang	safa (ataifor)	verd turquesa	taula	vidrat interior	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.04	vora llavi triang	safa (ataifor)	verd turquesa	taula	vidrat interior	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.05	vora llavi triang	safa (ataifor)	verd turquesa	taula	vidrat interior	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.06	vora llavi triang	safa (ataifor)	verd turquesa	taula	vidrat interior	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.07	vora llavi triang	safa (ataifor)	verd turquesa	taula	vidrat interior	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.08	vora llavi triang	safa (ataifor)	verd turquesa	taula	vidrat interior	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.09	vora	safa (ataifor)		taula	vidrat int. I ext.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.10	vora llavi triang	safa (ataifor)		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.11	cos, panxa	safa (ataifor)	verd turquesa	taula	vidr int. I linia dec.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.12	cos, panxa	safa (ataifor)	verd turquesa	taula	vidr int. I linia dec.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.13	base repeu anellat	safa (ataifor)	verd turquesa	taula	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.14	base repeu anellat	safa (ataifor)	verd turquesa	taula	vidr int. I linia dec.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.15	vora, arranc ansa	gerreta		taula	ansa oval	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.16	cos, panxa	gerreta		taula	carena	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.17	vora	indet.		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.18	vora	indet.		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.19	cos, panxa	cànter	línies manganés	transport/emmagatz.	tres línies verticals	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.20	base plana	indet.		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.21	cos	ampolla	incisa	taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.22	vora en ala	tapadora convexa		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.23	vora en ala	tapadora convexa		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.24	vora en ala	tapadora convexa	banda vidrada	cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.25	base amb peu	trespeus/ brasser	solcs oblicus	foc		s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.26	base	trespeus/ brasser	solcs verticals	foc		s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.27	vora	safeta		taula	vidrat int. I ext.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.28	cos	safeta		taula	vidrat int. I ext.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.29	cos	safeta		taula	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.30	cos	safeta		taula	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.31	cos	safeta		taula	vidrat int. I ext.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.32	cos	safa (ataifor)		taula	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.33	cos	safa (ataifor)		taula	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.34	cos	safa (ataifor)		taula	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.35	cos	safa (ataifor)		taula	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.36	cos	safa (ataifor)		taula	vidrat int. I ext.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.37	cos	safa (ataifor)		taula	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.38	cos	ampolla	incisa pentinada	taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.39	vora	indet.		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.40	cos arranc coll	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.41	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.42	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.43	ansa	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.44	cos	olla		cuina	vidrat plomb int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.45	cos	olla		cuina	vidrat plomb int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.46	cos	olla		cuina	vidrat plomb int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.47	cos	olla		cuina	vidrat plomb int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.48	cos	olla		cuina	vidrat plomb int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.49	cos	olla		cuina	vidrat plomb int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.50	cos	olla		cuina	vidrat plomb int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.51	cos	olla		cuina	vidrat plomb int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.52	ansa	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.53	ansa	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.54	ansa	olla		cuina	goteró de vidrat melat	s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.55	cos	olla		cuina		s. XII- XIII

CERÀMICA DEL CASTELL DE CARBONERA							
JACIMENT	N. MAOVA	PART	FORMA	DECORACIÓ	FUNCIÓ	OBSERVACIONS	DATAció
C. Carbonera	85.103.56	coll	indet.		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.57	indet.	indet.				s. XII- XIII
C. Carbonera	85.103.58	vora bifida	cassola		cuina	vidrat melat plomb int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.01	vora lleum. engrossida	olla		cuina	vidrat melat plomb int. Got ext	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.02	cos	olla		cuina	vidrat plomb int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.03	cos	olla		cuina	vidrat plomb int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.04	cos	olla		cuina	vidrat plomb int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.05	cos	olla		cuina	vidrat plomb int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.06	cos	olla		cuina	vidrat plomb int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.07	cos	olla		cuina	vidrat plomb int. I ext	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.08	cos	olla		cuina	vidrat plomb int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.09	cos	indet.	vidrat melat plomb int.	safa gran? Llibrell?	s. XII- XIII	
C. Carbonera	88.005.10	vora llavi triang	safa (ataifor)	vidrat verd	taula	vidrat int. I ext.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.11	base repeu anellat	safa (ataifor)	vidrat verd	taula	vidr int. I linia dec.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.12	vora llavi triang	safa / safeta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.13	vora llavi triang	safa / safeta	vidrat verd	taula	vidr int. I llavi	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.14	cos, arranc ansa	setrill (redoma)	vidrat	taula	vidrat int. I ext.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.15	vora	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.16	vora, arranc ansa	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.17	cos. coll	indet.	pint manganés	taula	3 lin horitz	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.18	vora bifida	cassola		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.19	vora bifida	cassola		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.20	vora en ala	tapadora convexa		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.21	vora en ala	tapadora convexa		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.22	vora en ala	tapadora convexa		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.23	vora en ala	tapadora convexa		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.24	vora en ala	tapadora convexa		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.25	vora en ala	tapadora convexa		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.26	cos	indet.	incisa pentin	taula	banda horitz	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.27	vora, cos	teula plana		construcció		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.28	vora, cos	teula plana		construcció		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.29	cos	safa (ataifor)	vidrat turquesa	taula	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.30	cos	safa (ataifor)	vidrat turquesa	taula	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.31	cos	safa (ataifor)	vidrat turquesa	taula	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.32	cos	safa (ataifor)	vidrat turquesa	taula	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.33	base plana	ampolla/alcussa(?)	vidrat groc	taula	vidrat int. I ext.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.34	cos	cressol de peu(?)	vidrat melat fosc	foc	vidrat int. I ext.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.35	cos	indet.	vidrat melat fosc	taula	vidrat int. I ext. (parcial)	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.36	vora, cos	tapadora concava		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.37	vora	indet.				s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.38	vora	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.39	vora	canteret o gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.40	vora	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.41	vora	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.42	cos	indet.	bandes pintades manganés	extern	s. XII- XIII	
C. Carbonera	88.005.43	cos	indet.	bandes incises paral·leles	bandes horitzontals	s. XII- XIII	
C. Carbonera	88.005.44	cos	indet.	bandes incises 2		bandes horitzontals	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.45	cos	indet.				s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.46	cos	indet.				s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.47	arranc ansa	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.48	ansa	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.49	ansa	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.50	ansa	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.51	ansa	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.52	ansa	contenidors		transport/emmagatz.		s. XII- XIII

CERÀMICA DEL CASTELL DE CARBONERA							
JACIMENT	N. MAOVA	PART	FORMA	DECORACIÓ	FUNCIÓ	OBSERVACIONS	DATACIÓ
C. Carbonera	88.005.53	ansa	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.54	ansa	contenidor o cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.55	base	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.56	base	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.57	base	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.58	base	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.59	base	contenidors		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.60	base	contenidors		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.61	base	contenidors		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.62	base	llibrell (alcadefe)		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.63	cos	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.64	cos	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.65	cos	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.66	cos	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.67	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.68	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.69	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.70	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.71	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.72	cos	cànter	bandes incises 2	transport/emmagatz.	bandes horitzontals	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.73	cos	gerra/alfàbia/cont.		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.74	cos	contenidors		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.75	cos	contenidors		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.005.76	cos	teula corba		construcció		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.01	vora	safa (ataifor)	vidrat verd	taula	vidrat intern	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.02	vora llavi triang	safa (ataifor)	vidrat verd	taula	vidrat int. I llavi	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.03	vora	indet.	vidrat verd	taula	vidrat int. I llavi	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.04	base repeu anellat	safa (ataifor)	vidrat verd	taula	vidr intern	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.05	cos	safa (ataifor)	vidrat verd	taula	vidr int. I linia dec.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.06	vora	indet.	vidrat verd		vidrat int. I llavi	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.07	vora llavi triang	indet.	vidrat verd	taula	vidrat int. I llavi	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.08	vora, arranc ansa	gerreta		taula	ansa sec. oval	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.09	vora, arranc ansa	gerreta		taula	ansa sec. oval	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.10	vora	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.11	vora	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.12	vora	cànter	banda incisa	transport/emmagatz.	pentinada ond	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.13	cos	ampolla		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.14	cos	cànter	bandes incisa	transport/emmagatz.	pentinada ond	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.15	cos	cànter	pint manganés	transport/emmagatz.	2 lin vertic	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.16	cos i ansa	cànter		transport/emmagatz.	oval	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.17	cos i ansa	cànter		transport/emmagatz.	arrodonida	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.18	ansa	olla		cuina	plana	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.19	ansa	olla		cuina	plana	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.20	vora bifida	cassola		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.21	vora bifida	cassola		cuina	vidrat melat plomb int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.22	vora bifida	cassola		cuina	vidrat melat plomb int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.23	vora en ala	trespeus/ brasser	solcs verticals	foc		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.24	vora en ala	trespeus/ brasser	solcs verticals	foc		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.25	vora en ala	trespeus/ brasser	solcs verticals	foc		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.26	base amb peu	trespeus/ brasser	solcs oblicus	foc		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.27	vora en ala	tapadora convexa		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.28	vora en ala	tapadora convexa		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.29	cos	safa (ataifor)	vidrat turquesa	taula	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.30	cos	safa (ataifor)	vidrat turquesa	taula	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.31	cos	safa (ataifor)	vidrat turquesa	taula	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.32	cos	safa (ataifor)	vidrat turquesa	taula	vidrat ext.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.33	cos	safa (ataifor)	vidrat turquesa	taula	vidrat int. I ext.	s. XII- XIII

CERÀMICA DEL CASTELL DE CARBONERA							
JACIMENT	N. MAOVA	PART	FORMA	DECORACIÓ	FUNCIÓ	OBSERVACIONS	DATAció
C. Carbonera	88.013.34	cos	safa (ataifor)	vidrat turquesa	taula	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.35	cos	safa (ataifor)	vidrat turquesa	taula	vidrat ext.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.36	cos	safa (ataifor)	vidrat turquesa	taula	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.37	cos	indet.	vidrat turquesa	taula	vidrat ext.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.38	cos	setrill (redoma)	vidrat turquesa	taula	vidrat int. I ext.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.39	cos	safeta	vidrat turquesa	taula	vidrat int. I ext.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.40	ansa	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.41	ansa	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.42	ansa	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.43	arranc d'ansa	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.44	cos	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.45	cos	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.46	cos	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.47	cos	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int. I goterons ext.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.48	cos	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.49	cos	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.50	cos	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int. I ext.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.51	cos	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.52	cos	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.53	cos	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.54	cos	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.55	cos	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.56	vora llavi triang	safa (ataifor)	vidrat verd oliva	taula	vidrat int. I llavi	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.57	ansa	gerreta		taula	sec. oval	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.58	cos	Indet (tancada)			ressalt en paret	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.59	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.60	cos	ampolla		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.61	cos	ampolla	incisa pentinada	transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.62	cos	olla	vidrat melat	cuina	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.63	base	indet	plana ressaltada		incisions resalt ext	s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.64	ansa	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.65	cos	indet				s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.66	cos	indet				s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.67	cos	indet				s. XII- XIII
C. Carbonera	88.013.68	cos	indet.			A mà (?)	E. Bronze?
C. Carbonera	88.013.69	cos	indet.			A mà (?)	E. Bronze?
C. Carbonera	91.007.01	vora	safa (ataifor)	vidrat verd	taula	vidrat intern i llavi	s. XII- XIII
C. Carbonera	91.007.02	vora	indet.		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	91.007.03	vora	gerret/got		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	91.007.04	vora	indet.		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	91.007.05	vora	indet.		transport/emmagatz.	senya ansa	s. XII- XIII
C. Carbonera	91.007.06	vora penjant	indet.		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	91.007.07	vora en ala	indet.		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	91.007.08	cos, panxa alta	ampolla	incissa pentinda	taula	banda andul entre 2 horitz	s. XII- XIII
C. Carbonera	91.007.09	cos	indet.	incissa pentinda	taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	91.007.10	cos	safa (ataifor)	vidrat turquesa	taula	vidrat corda seca	s. XII- XIII
C. Carbonera	91.007.11	cos	safa (ataifor)	vidrat oliva	taula	vidrat int. I ext.	s. XII- XIII
C. Carbonera	91.007.12	cos	safa (ataifor)	vidrat turquesa	taula	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	91.007.13	cos	gerreta	pintura a bandes manganés	taula	vidrat ext.	s. XII- XIII
C. Carbonera	91.007.14	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	91.007.15	cos	gerreta	pintura a bandes oxid de ferro	taula	vidrat ext.	s. XII- XIII
C. Carbonera	91.007.16	vora	cassola	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int. I ext.	s. XII- XIII
C. Carbonera	91.007.17	vora	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	91.007.18	cos	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	91.007.19	ansa	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	91.007.20	ansa	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII

CERÀMICA DEL CASTELL DE CARBONERA							
JACIMENT	N. MAOVA	PART	FORMA	DECORACIÓ	FUNCIÓ	OBSERVACIONS	DATACIÓ
C. Carbonera	91.007.21	construcció	teula corba		construcció		s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.01	vora	indet.		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.02	vora en ala	tapadora convexa		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.03	cos	safa (ataifor)	vidrat verd	taula	vidrat total	s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.04	ansa	indet.			oval	s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.05	ansa	indet.			oval	s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.06	ansa	cànter		transport/emmagatz.	oval	s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.07	cos	safa (ataifor)	vidrat turquesa	taula	vidrat int. I ext.	s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.08	cos	safa (ataifor)	vidrat turquesa	taula	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.09	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.10	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.11	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.12	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.13	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.14	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.15	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.16	cos	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.17	cos	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.18	cos	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.19	cos	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.20	cos	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.21	cos	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.22	cos	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.23	cos	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.24	cos	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.25	cos	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.26	cos	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.27	cos	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.28	cos	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.29	cos	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat ext. Parcial	s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.30	cos	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.31	cos	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.32	cos	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.33	cos	contenidors		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.34	base	llibrell (alcadafe)		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.35	base	llibrell (alcadafe)		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.36	No ceràmic	mostra morter calç		construcció	enlluït	s. XII- XIII
C. Carbonera	200.132.37	No ceràmic	ascla sílex		indet		
C. Carbonera	200.132.38	cos	indet.			A mà	E. Bronze
C. Carbonera	202. 165. 1	cos	safa (ataifor)		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	202. 165. 2	cos	olla	vidrat melat oscur	cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	202. 165. 3	cos	cassola	vidrat melat oscur	cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 1	cos	safa (ataifor)		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 2	cos	safa (ataifor)		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 3	cos	ampolla	vidrat melat oscur	taula	vidrat int. I ext.	s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 4	cos	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 5	cos	olla	vidrat melat oscur	cuina	vidrat int.	s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 6	cos	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 7	ansa	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 8	vora	safeta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 9	cos	tapadora convexa		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 10	vora	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 11	vora	cassola		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 12	cos	ampolla	incisa pentinada i horitzontal	taula	incisa ext.	s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 13	cos	ampolla	pintada	taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 14	cos	ampolla	pintada	taula		s. XII- XIII

CERÀMICA DEL CASTELL DE CARBONERA							
JACIMENT	N. MAOVA	PART	FORMA	DECORACIÓ	FUNCIÓ	OBSERVACIONS	DATAció
C. Carbonera	212. 36. 15	cos	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 16	cos	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 17	cos	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 18	cos	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 19	cos	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 20	cos	olla		cuina		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 21	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 22	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 23	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 24	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 25	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 26	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 27	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 28	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 29	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 30	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 31	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 32	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 33	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 34	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 35	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 36	cos	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 37	base	gerreta		taula		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 38	arranc coll	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 39	arranc coll	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 40	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 41	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 42	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 43	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 44	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 45	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 46	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 47	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 48	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 49	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 50	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 51	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 52	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 53	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 54	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 55	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 56	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 57	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 58	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 59	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 60	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 61	cos	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 62	base	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 63	base	cànter		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 64	coll	contenidors		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 65	cos	contenidors		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 66	base	contenidors		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 67	coll	contenidors		transport/emmagatz.		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 68	cos	teula corba		construcció		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 69	cos	teula corba		construcció		s. XII- XIII
C. Carbonera	212. 36. 70	cos	teula corba		construcció		s. XII- XIII